

Конфлікти на політичній карті світу

Миротворча діяльність ООН

Першими двома офіційними місіями ООН, які поклали початок миротворчій діяльності ООН, були Орган Організації Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов перемир'я між Ізраїлем та сусідніми арабськими державами і Група воєнних спостерігачів ООН в Індії та Пакистані.

Миротворча діяльність ООН у традиційному її розумінні з'явилася у той час, коли протистояння сторін у холодній війні паралізувало діяльність Ради Безпеки – у 1956 р. під час Суецької кризи.

Загалом, історію миротворчих місій доречно поділити на такі періоди:

- 1948–1956 рр. – від створення першого контингенту воєнних спостерігачів на Близькому Сході до Суецької кризи;
- 1956–1988 рр. – від створення першої миротворчої місії ООН з розділення воюючих сторін, так званих Перших надзвичайних військових сил ООН, до кінця «холодної війни»;
- 1989–1999 рр. – від створення трьох нових місій у Анголі, Намібії та Центральній Америці до кризи в миротворчій діяльності після місії в Сомалі та Югославії;
- 1999–2022 рр. – від відновлення миротворчої діяльності після кризи, починаючи з місії у Косово, і до сьогодення.

Миротворча діяльність ООН починає свій відлік із 1948 р., коли Рада Безпеки ООН санкціонувала розгортання контингенту воєнних спостерігачів ООН на Близькому Сході. Було створено Орган Організації Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов перемир'я, який

мав здійснювати контроль за виконанням Угоди про перемир'я між Ізраїлем та сусідніми арабськими державами.

Вона виявилася неефективною як миротворча місія, але успішною як спостережна. Спостерігачі, що входять до цієї місії, знаходяться на Близькому Сході і сьогодні з метою спостереження та нагляду за припиненням вогню, контролю за дотриманням умов перемир'я, попередження ескалації окремих інцидентів і надання допомоги іншим операціям ООН з підтримки миру в даному регіоні у виконанні їх мандату. Крім того, персонал місії дає можливість в дуже короткі строки сформувати ядро інших операцій з підтримання миру в будь-якому куточку світу.

У 1948 р. Рада Безпеки прийняла резолюцію 39, якою було започатковано Комісію РБ ООН по Індії та Пакистану (UNCIP), що стали гарячою точкою у 1947 р., відразу після здобуття незалежності. Мирний договір між цими двома державами, підписаний у 1949 р. в Карачі, передбачав направлення в регіон спостерігачів UNCIP. Перша група спостерігачів прибула 24 січня 1949 р. з метою спостереження за припиненням вогню між Індією та Пакистаном у штатах Кашмір та Дžамму. Саме вони стали ядром Групи воєнних спостерігачів ООН в Індії та Пакистані. Після відновлення воєнних дій у 1971 р. вони залишилися в регіоні з метою спостереження за розвитком подій, пов'язаних з дотриманням договору про припинення вогню від 17 грудня 1971 р., та надання відповідних доповідей Генеральному секретарю.

Спостережна місія виявилася неефективною щодо попередження порушення умов перемир'я, особливо в умовах Суецької кризи 1956 р. Держави-члени Ради Безпеки також не змогли прийняти рішення щодо організації миротворчої місії для врегулювання цього конфлікту, адже участь у ньому брали Великобританія та Франція, які є постійними членами РБ ООН, і блокували рішення.

У цих умовах вирішення конфлікту було можливим лише за межами РБ ООН, і Генеральний секретар Даг Хаммершельд за порадою міністра закордонних справ Канади Лестера Пірсона прийняв рішення створити міжнародні надзвичайні збройні сили, які будуть формуватися з військовослужбовців держав-тимчасових членів РБ, що давало змогу вирішити проблему з можливістю вето рішення РБ її постійними державами-членами, які були сторонами конфлікту або заінтересованими сторонами. Миротворчість мала базуватися на трьох основних принципах – згода держави-члена ООН, яка є стороною конфлікту; неупередженість; незастосування сили, окрім випадку самооборони. Дислокуватися такі збройні сили мали між сторонами противника, в даній ситуації між військами Єгипту та Ізраїлю.

Перша миротворча місія ООН, наділена повноваженнями з розділення воюючих сторін, тривала з 1956 р. до 1967 р. Мандат миротворчих сил передбачав згоду сторони на їх перебування. І 16 травня 1967 р. Єгипет звернувся з вимогою вивести зі своєї території миротворців ООН. 17 червня останній миротворець покинув Синайський півострів.

У 1960 р. було розгорнуто першу великомасштабну місію – Операцію ООН в Конго, чисельність якої в піковий період становила до 20 тис. осіб. Досвід цієї операції показав небезпечність місій щодо стабілізації ситуації у регіоні охопленому війною – 250 миротворців загинули при виконанні повноважень, у тому числі і Генеральний секретар Даг Хаммаршельд.

У 1960-ті та 1970-ті рр. ООН започаткувала короткострокові місії в Домініканській республіці – Місія Представника Генерального секретаря в Домініканській Республіці. В західній частині Нової Гвінеї (Західний Іріан) – Сили безпеки ООН в Західній Новій Гвінеї. Ємені – Місія ООН зі спостереження в Ємені. Також ООН приступила до довгострокового розгортання на Кіпрі – Збройні сили ООН на Кіпрі; на Близькому Сході – Другі надзвичайні збройні сили ООН, Сили ООН зі спостереження за роз'єднанням та тимчасові сили ООН в Лівані.

У 1989 р. створено три нові місії: Контрольна місія ООН у Анголі, Група ООН щодо надання допомоги в перехідний період у Намібії (UNTAG) і Група воєнних спостерігачів ООН у Центральній Америці. Операція в Намібії дала поштовх до створення нових багатофункціональних місій ООН, кількість яких з 1991 р. продовжувала збільшуватися, і які перетворилися на операції з підтримання миру.

Так роль ООН та її миротворчої діяльності еволюціонувала від миротворчості та спостережних операцій з примирення до операцій із побудови миру. Уперше з часів операції в Конго ООН взяла на себе місію зі складним політичним мандатом і успішно її виконала. Більше того, місія у Намібії вважається однією із небагатьох успішних операцій ООН або, у крайньому разі, першою успішною її операцією.

Після закінчення «холодної війни» стратегічний контекст миротворчої діяльності ООН кардинально змінився – від «традиційних» операцій ООН перейшла до «багатофункціональних», завдання яких полягали передусім у тому, щоб забезпечити виконання мирних домовленостей і надати допомогу у формуванні основ для стійкого миру. Також змінився і характер самих конфліктів, якщо на початках миротворчі сили використовувалися для врегулювання міждержавних конфліктів, то поступово вони все більше почали залучатися до внутрішньодержавних конфліктів та громадянських воєн. Окрім того, змінився склад самих миротворчих місій, військовий персонал залишився, але значно збільшилася кількість різноманітних спеціалістів.

Також після «холодної війни» різко зросла кількість операцій з підтримання миру. У період з 1989 р. по 1994 р. Рада Безпеки санкціонувала 20 нових операцій, що сприяло збільшенню кількості миротворців з 11 тисяч до 75 тисяч.

У середині 1990-х рр. місії було розгорнуто у Югославії (Сили ООН з охорони), Руанді (Місія ООН з надання допомоги Руанді) та Сомалі

(Операція ООН в Сомалі). Ці місії жорстко розкритикували. Миротворці стикнулися з ситуацією, коли сторони не дотримувалися мирних угод чи коли миротворці не отримували належних ресурсів чи політичної підтримки. Кількість жертв серед мирного населення продовжувала зростати, не припинялися бойові дії. Напевно, тут чи не вперше постало питання про відповідальність місій.

Після невдач й зменшення численності миротворців з 69 тис. до 12 тис. осіб, були проведені реформи (прийнятий «Додаток до повістки») й в 1999 р. кількість миротворчих місій почала збільшуватись. Рада Безпеки доручила Генеральному секретарю забезпечити присутність міжнародного цивільного персоналу в Косово у вигляді Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово; створити Місію ООН в С'єрра-Леоне; розвернути тимчасову адміністрацію ООН у Східному Тиморі; створити Місію ООН у Демократичній Республіці Конго. Відновлення місій ООН показало, що миротворчість стала постійним інститутом міжнародних відносин. Враховуючи всі недоліки та проблеми, які виникали під час здійснення миротворчих місій протягом півстоліття, у 2000 р. ООН розпочала реформування миротворчого механізму, яке триває і досі.

У наступні роки Рада Безпеки також санкціонувала розгортання масштабних та комплексних операцій з підтримання миру у низці країн Африки та на близькому сході: Бурунді, Чаді і ЦАР, Кот-д'Івуарі, Еритреї та Ефіопії, Ліберії, Судані та Сирії. Крім того, щоб відновити життєво важливі операції з підтримки миру, миротворці повернулися до країн, де мир виявився надто крихким: у Гаїті і Тимор-Лешті.

Загалом ООН організувала 71 мирну місію з 1948 р., 14 з яких реалізуються сьогодні. Понад 98 тисяч осіб зі 122 країн світу брали участь у їх здійсненні станом на вересень 2019 р., а бюджет миротворчих операцій на період з 1 липня 2018 р. по 30 червня 2019 р. становив приблизно 6,69 млрд дол.. За весь період миротворчої діяльності загинуло майже 4 тисячі миротворців.

У 1987 р. здійснювалося п'ять мирних операцій, а в 1993 р. їх кількість сягнула 19, у 1995 р. – 20. У 2019 р. здійснювалося 14 миротворчих місій. При цьому не всі миротворчі операції здійснюються лише ООН. У період 2004–2013 рр. до стабілізації конфлікту залучалися регіональні організації та ситуативні альянси (як у випадку місій у ЦАР, Чаді і Дарфурі).

Окремим питанням є можливість проведення миротворчої місії ООН на Донбасі. Починаючи з 2017 року керівництво України активно просувало ідею введення миротворців на Донбас для врегулювання ситуації в регіоні та припинення бойових дій. Проте реалізувати такі плани не вдалося через амбіції російської влади та намагання Путіна здійснити миротворчу місію ООН на вигідних для себе умовах. Справа в тому, що Україна та західні союзники мали різні погляди з РФ щодо мандата такої місії ООН. Зокрема, українська позиція полягала в тому, що миротворці мали б перебувати на всій окупованій території, тоді як Росія хотіла розмістити миротворчі підрозділи лише на лінії розмежування.

Миротворча діяльність НАТО

Перша миротворча місія НАТО бере свій початок 28 лютого 1994 року, коли американським винищувачам дозволили збивати сербські літаки, які порушили заборонену для польотів зону (так звану no-fly zone) над колишньою Югославією. До цього НАТО обмежувалося лише вирішенням конфліктів всередині країн членів альянсу. Ця операція ознаменувала собою фундаментальні зрушення, адже альянс почав проводити діяльність для підтримки миру за своїми межами. У грудні 1995 року НАТО направило близько 60 тис. військовослужбовців, щоб забезпечити дотримання всіма сторонами Дейтонських угод. Відповідно до мандату ООН, очолювані НАТО сили (IFOR) увійшли до Боснії для виконання Загальної рамкової угоди про мир у Боснії та Герцеговині. Аналогічно триває операція НАТО (KFOR) у Косово. Місія під

керівництвом НАТО в Боснії та Герцеговині була замінена миротворчою місією Європейського Союзу, EUFOR Althea.

Миротворчі операції НАТО не обмежуються лише зонами конфліктів. Після терористичних атак 11 вересня 2001 року НАТО негайно почало вживати заходів щодо розширення можливостей протидії загрозі міжнародному тероризму. У жовтні 2001 року альянс розпочав операцію з морського спостереження «Active Endeavour», спрямовану на виявлення та стримування терористичної діяльності у Середземномор'ї. Операцію було припинено у жовтні 2016 року, і на зміну їй прийшла операція «Sea Guardian».

З червня 2007 року НАТО надає допомогу Місії Африканського Союзу у Сомалі (AMISOM), забезпечуючи повітряні та морські перевезення для миротворців АС. НАТО також проводить експертну підготовку Африканських резервних сил (АСФ). АСФ призначені для розгортання в Африці під час кризи та є частиною зусиль АС щодо розвитку довгострокового миротворчого потенціалу.

Також НАТО надає допомогу Іраку. Інструктори допомагають іракським силам захистити свою країну та регіон загалом від тероризму та запобігти відродженню ІДІЛ.

Список використаної літератури:

1. British American Security Information Council, NATO, Peacekeeping, and the United Nations, Report 94.1, URL: <http://www.bits.de/public/pdf/report94-1.pdf>
2. Operations and missions: past and present. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060
3. Жукорська Я.М., Історія виникнення та становлення миротворчої діяльності ООН. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/605>
4. История миротворческих операций. URL: <https://peacekeeping.un.org/ru/our-history/>
5. Федоркін М., Миротворці на Донбасі: реальність чи ілюзія у призмі часу? URL: <https://armyinform.com.ua/2020/07/16/myrotvorczy-na-donbasi-realnist-chy-ilyuziya-u-pryzmi-chasu/>